

SUOČAVANJE SA PROŠLOŠĆU –DOSTIGNUĆA I IZAZOVI (26. Februar 2024.)

Polazeći od teme kojom se, ko zna po koji put bavimo, obično samo povodom neslavnih godišnjica, ovoga puta na godišnjicu strašnog ratnog zločina otmice putnika iz voza Štrpci, vršenih, uglavnom nad gradjanima islamske vjeroispovesti, i sumiranja dosadašnjih tužilačko-sudskih rezultata potvrđiću, možda samo deklarativnog izgovora do sada je nešto radjeno, ali da faktički još uvijek ništa nije uradjeno. Izmedju ostaloga, to proizilazi iz stava jednog važnog tužilačkog predstavnika, iznijet ne tako davno. „do sada, nije bilo dovoljno političke volje za istraživanje ratnih zločina“.

Ta iskreno iznijeta istina, temelji se:

-na neistraženom genocidu izvršenom u vremenu od '92. do '95. na prostoru pljevljske Bukovice, kada se u zanosu veoma sumnjivog motiva, nekontrolisano ali brutalno i to sa državnog nivoa, atakovalo na živote i imovinu tamošnjih Bošnjaka;

-na neistaženom ali bez svake sumnje izvršenom državnim terorom i zločinu nad bošnjačkim narodom u slučaju hapšenja, teškog zlostavljanja i političkog procesa iz '94.g., javnosti poznat kao sudski proces protiv rukovodstva Stranke demokratske akcije;

-stradanju dječaka Senada Dacića, od avionskih kasetnih bombi, bačenih 24. aprila '99.g., iz aviona vojske SiCG G-4 i G-7 na prostoru sela Besnik kod Rožaja. Iz toga događaja, dosudjujuća presuda za naknadu štete, urušena je smišljeno-kontroverznim odbačajem krivične prijave koji potpisuje ista ona osoba čija aktivnost je kako reče, bila „okovana“ nedostatkom političke volje;

-na državnim zločinu deportacije Bošnjaka sa crnogorskog primorja, koji traje kao najveća istorijska bruka Crne Gore, za koji do sada niko nije pozvan na odgovornost a koje bez svake sumne ima. Na protiv, složićemo se, time što je ova država „dobročino“ pristala, na izvjesne isplate oštćenima, najodgovornijima ne može biti oprošteno. Da li je to indirektno priznanje krivice, za koju su odgovorni pojedinci koji su tada obnašali državnu moć, ili je to obavezujući signal za inovirano tužilaštvo da konačno krene sa svodjenjem odgovornosti na konkretna imena najodgovornijih, nebi me iznenadilo ako se ti odgovori odlože na neodređeno;

-u neslavnom redu, vojni zločin „Kaludjerski laz“, predstavlja svojevrsni nekažnjeni zločin, vršen u prvoj polovini '99.g., na više lokacija rožajskog prostora, kada je bezrazložno ubaajeno 22 civilna lica. Nije prilika da šire elaboriram sve ono što se u vezi sa tim zločinom i nakon njega nije smjelo dogodjati, ali ću ipak naglasiti: ubijeni su civili, lica bez oružja, isključivo albanske nacionalnosti, da bi komandant vojne jedinice sutra dan obznanio „u žestokom obračunu sa pripadnicima UČK, lišeno je života šest lica, na strani vojske, nije bilo žrtava“ – zaista više nego licemjerno. Uz to, šest tijela ubijenih medju kojima je stara žena i jedno dijete, po odobrenju vojnog tužioca i istražnog sudije (oba su aktuelni advokati), nakon uvidjaja i obdukcije, radi skrivanja zločina, deportovana su i bagerom zakopana u mjestu Novo selo kod Peći.

U ovom zadnjem slučaju, desio se „aberatio iktus“ – ili klasično ali po svemu sudeći namjerno, skretanje tužilačkog pogotka, u drugima čak ni to, uzrokovano odsustvom istinskog tužilačkog angažmana i nevoljnog „kao na krivu kletvu“ sudskog postupka, što u nekom zbiru, čini neobjašnjivo nekorektan odnos države

prema žrtvama zločina. Samo bih pomenuo, posebno u slučaju „neuspjelog“ procesuiranja zločina „Kaludjerski laz“, desila se možda namjerna koincidencija, jer je vrijeme optuženja a potom i vrijeme donošenja oslobadajuće presude, obilježilo vrijeme tužilačko-sudskog angažmana jedne te iste osobe koja je suvereno vladala pravosudnom scenom.

Držeći se naslovljene teme i činjenice, da u našim prilikama, suočavanje sa prošlošću može imati višestruko značenje, skrenuo bih pažnju na ono što se može uzeti istorijskim nukleusom nerazumijevanja ljudi a što konačno uzrokuje konflikte većih razmjera, skoro uvijek motivisanim oprobanim istorijsko-frustrirajućim porivima. Kod imperativa da valja razumjeti sve različitosti ljudi, ne može me niko uvjeriti, da i pored tih različitosti, u našim prilikama one ne čine neodvojive djelove cjeline koja obavezuje na zajedništvo, suživot, razumijevanje, time i na opštu dobrobit. Takodje svjedočimo, da u realnom, ne tako davnom životu, priželjkivani optimizam, praktično ulazi u zonu fikcije, možda i nemogućeg. Ovo kažem, prije svega jer iz već vidjenog valja znati, da smisao života jednih u odnosu na druge, u kontinuiranom trajanju, produkuje način života, često neizbrisivu krivu percepciju o prošlom vremenu, o vjeri, kako jedno visoko svještено lice kaza o „izmišljenoj“ vjeri, što je u konačnom antipod mogućim pokušajima i zdravim namjerama k'suočavanju sa prošlošću. Rekoh, desili su se strašni i nerazumni zločini, motivisani upravo vjerskim i nacionalnim porivima, deseteračkim pamćenjem, izvjesnim kreacijama nadarenih prozaista i pjesnika, ali kao po nepisanom pravilu na račun samo jedne vjerske skupine, - u konačnom, pitam se zašto, ko i kada će tom kolektivnom nepočinstvu stati na kraj - mi smo prolaznost a samo zlo i dobro traje i trajaće – naša je obaveza da učinimo sve da zla nema ili da ga bude što manje.

Kao zakleti optimista, ohrabren sam istinom i nadom, jer skoro uvijek i nakon nerazumno-najstaršnijih ratova i sukoba ljudi, dodje dan kada splasnu strasti i odloži se oružje. Tako i u našem slučaju – višestruko-razložno, nameće se potreba za istinski jakom državnom aktivnošću, proaktivnim djelovanjem pravosudnih i obrazovnih institucija, političkih aktera uz sadejstvo širokog fronta nevladinog sektora, prvenstveno sa ciljem: objektivnog sagledavanja nedavne nam prošlosti, svodjenja odgovornosti na konkretna imena i nedjela, u krajnjem i kroz djelotvorne sudske procese, uz naglasak skidanja tzv. „kolektivne krivice“ za nedjela pojedinaca iz bilo kojeg naroda da oni dolaze.

Drugi isto tako važan aspekt istoga problema je institucionalno optimiziranje statusa žrtava, njihovo razumijevanje, prvenstveno kroz očekivani odnos države, sve sa ciljem dostignuća stepena percepcije do mogućeg prihvatanja ruke razuma i odustajanja od rezona tipa „talionskog pravila“. Uslovi za sve to nemogu biti protek vremena, uporno-pasivni tužilački gard ili nemušti sudski procesi, čemu najbolje svjedoči proteklo izgubljeno vrijeme bez rezultata, bar kada je riječ najtežim zločinima na koje se država ne može držati po strani. Kod rečenog, svjestan sam, da je protekom ekstremno dugogog vremena, „sračunato“ obezvrijedjeno, uništeno i učinjeno nedostupnim mnogo toga što bi imalo dokaznu snagu, ali takodje, uz dobru volju i pravu riješenost, prvenstveno tužilaštva, tvrdim da sve nije izgubljeno.

Ja ne pripadam onim optimistima koji drže da će vrijeme sve izliječiti, da će

nestankom povrijedjenih generacija, nestati potreba istraživanja problematičnih događaja ili da će globalni društveni tokovi, sami po sebi biti dovoljni da nestane suočavanje sa prošlošću. Na protiv, držim do stava, da se u aktuelnim prilikama, nameće potreba pokretanja procesa suočavanja sa prošlošću, prvenstveno u domenu stvaranja legislative, konkretno da se krene sa donošenjem zakona o lustraciji, čemu se „razložno“ protivila predhodna a po svemu sudeći on nije dio agende ni aktuelne vlasti. Paralelno sa tim, valja istinski krenuti u istraživanje ratnih zločina, time i u sudsku proceduru o njihovoj kažnjivosti, što bi ujedno bili optimistički iskoraci k'suočavanju sa nedavnom prošlošću. Ostavimo li te aspekte po strani, suočićemo se sa novim istinama, sa problemom nezaliječenih rana i opštim osjećajem nekažnjivosti najtežih ljudskih nepočinstava, nezaštićenosti čitavih skupina naroda, indolentosti države prema ljudskim stradanjima i neodgovornim pravosudnim sistemom – jednom riječju sa porazom čovjeka, što je najgore i sa rastućim trendom fašizacije dijela društva, koje negira osvjedočene zločine, veliča „glavosječe“ rugajući se žrtvama.

Upravo zbog toga, poručio bih: u ovoj državi u kojoj kažu nije vodjen rat, za neke je bio više od toga, još uvijek se neoprostivo čeka na odgovornost najodgovornijih, onih koji su skrivali zločine i odgovornost na najvišem državnom nivou za pljevaljski genocid, deportaciju pa čak i odgovorost pojedinih koji su u procesu odlučivanja u sveri ratnih zločina, zloupotrijebili svoje tužilačko-sudske pozicije.

Što se tiče dostignuća u procesu suočavanja sa prošlošću, izuzimajući aktivnosti REKOM-a koje su značajno usporene sa nivoa država regiona, zaključicu da je ova Crna Gora još uvijek prepoznata kao endemska oaza na čijem prostoru se izvršioc i drugih zločina nad čovjekom, bez bojazni da će biti privedeni sudskoj pravdi, još uvijek mogu bezbjedno kretati i sve tako do njihovog biološkog nestanka.

Dok govorim, u ruci držim knjigu „Bukovica '92 – '95“. autora Jakuba Durguta – i sam je bio jedna od žrtava zločina, koja je u stvari svojevrsni zapisnik o istini, svjedočenje iz prve ruke, dokazni materijal, možda u odsustvu druge, jedina optužnica tadašnjoj Crnoj Gori, njenoj Vladi, tužiocima i policijskim komandirima s' prostora pljevaljske Bukovice, - pred čijim se očima događao genocid, smišljen, orkestriran i izvršen nad nebranjenim Bošnjačkim narodom. Sve dok se tužioc ne odluče da urade ono što im je dužnost, ovaj će zapis obavezivati i trajati sa snagom istorijsko-moralne presude ali bez kazne.

Velija Murić